

ŠUMAVA: Brzy dojde na lámání chleba

Ing. František Nykles - bývalý předseda Svazu obcí národního parku Šumava, 8.3.2016

Mimo pozornost veřejnosti a hlavně ve stínu závažnějších problémů spojených především s migrací proběhlo před několika týdny v Parlamentu České republiky první čtení novely zákona č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny. Není pochyb o tom, že novelizace zákona již byla potřebná, protože některé jeho obecné formulace si vykládaly po svém obě strany letitých šumavských sporů, což ke klidu na Šumavě nijak nepřispělo. Z dlouholetých i současných zkušeností na Šumavě však vyplývá, že místo novely zákona 114/1992 by národní park Šumava (NPŠ), který v letošním roce bude slavit 25 let od svého založení, potřeboval svůj samostatný zákon. Nejen, že podle platné legislativy se národní parky, jejich poslání a ochranné podmínky vyhlášují zákonem, což splňuje ze čtyř českých národních parků jenom České Švýcarsko, ale především proto, že NPŠ souhrnem svých vlastností, tj. rozlohou, strukturou lesa, osídleností a dalšími odlišnostmi, nemá nejen v České republice, ale ani v Evropě a ve světě srovnání. A to nevyjímaje sousední park Bavorský les, který je nám tolik dávaný za vzor.

Snaha o vytvoření samostatného zákona o NPŠ se datuje již od roku 2005, ale nikdy se záměr nepodařilo dotáhnout do konce. A tak se situace dlouholetých sporů na Šumavě uklidňovala vytvářením a předkládáním všelijakých vizí, memorand, harmonogramů, master projektů a ne zrovna laciných analýz a výzkumů. Všechny tyto materiály byly shodné v tom, že zakrývaly skutečné problémy, předstíraly snahu o řešení a většinou byly vypracovány bez zástupců obcí a tak, jak vznikaly, tak upadaly do zapomnění. Typickým, nic neřešícím dokumentem byl i tzv. harmonogram společného postupu „O Šumavě společně“ vypracovaný v době vrcholících sporů.

Určitý posun nastal před třemi lety, kdy byl společnou prací zástupců obou krajů, vědců a odborníků, obcí, neziskových organizací a orgánů životního prostředí vypracován návrh zákona o NPŠ. I přesto, že se k němu souhlasně vyjádřily oba kraje, šumavské obce a poměrem 50 : 2 také Senát Parlamentu ČR, byl novým vedením ministerstva smeten ze stolu s tím, že bude vypracován návrh jiný a lepší.

Tímto slibovaným, novým a lepším řídicím aktem by měla být již v úvodu zmíněná novelizace stávajícího zákona 114/1992 Sb., která by měla platit pro všechny čtyři naprosto rozdílné české národní parky.

Je však tento návrh novelizace opravdu tím lepším dokumentem?

Nejradikálnější změnou novelizace oproti původní verzi zákona je určení dlouhodobých cílů ochrany národních parků (NP) spočívající v „... zachování nebo postupné obnově přirozených ekosystémů, včetně zajištění nerušeného průběhu přírodních dějů v jejich přirozené dynamice na převažující ploše území NP.“ Pro normálního smrtelníka se tato formulace dá vysvětlit jako legalizace postupného vytvoření „divočiny“ na většině území NP, kde se přírodě, ale i jejím škůdcům ponechá volné pole působnosti, neboli nebude se proti nim zasahovat. Tento stav, který do té doby platná legislativa dovoľovala jen na 13 % rozlohy NP na území tzv. I. zón, se „díky“ nešťastným rozhodnutím a nedostatečným zásahům proti kůrovci po orkánu Kyrill (v lednu 2007) plíživě rozšířil na dnešních 22-23 % rozlohy NP. Došlo tak k uhynutí téměř dvou milionů kůrovcem zasažených stromů, které byly zčásti vytěženy anebo v prvních zónách poraženy a spolu se zbylými stojícími stromy zbaveny kůry a ponechány v lesích, aby 50-60 let čekaly na zetlení, a staly se živným podkladem pro malé semenáčky. Hnutí Duha se netají tím, že toto území by mělo být na 70 % plochy NP i více, a nedočkavě se dožaduje konkrétních termínů.

Problém „kácet či nekácet“ kůrovcem napadané stromy se táhne historií Šumavy již delší dobu. Obě strany sporu se celkem shodnou v tom, že změnu původních smíšených lesů na monokulturní, převážně smrkové, zaviniily před několika sty lety nejen četné přírodní katastrofy a intenzivní činnost sklářů, hutníků, hamerníků a dřevařů, ale i nešťastná „náprava“ z doby Schwarzenbergů spočívající v dosazování především smrkových sazenic na úkor vytěžených listnáčů. Výsledkem

byla značně pozměněná struktura lesů s převažujícími smrkovými porosty, které jsou méně odolné proti přírodním živlům i proti dřevokazným škůdcům.

Naprosto rozdílné názory jsou však na způsob řešení tohoto stavu.

Jedna strana sporu prosazuje nápravu člověkem ovlivněného lesa využitím dlouholetých lesnických zkušeností spočívajících v trpělivé lesnické práci, která změní skladbu a strukturu stávajícího lesa podsadbou chybějících buků, jedlí a dalších listnáčů. Jinými slovy, co člověk zavinil, by měl napravit a měl by tak činit postupně a cíleně, při zachování vzrostlých porostů.

Druhá strana sporu navrhuje jednodušší řešení, údajně nevyžadující žádné finanční prostředky, protože veškerou práci by zcela zdarma zajistil „porodník nového lesa – kůrovec“ tím, že smrkové monokultury v nižších polohách Šumavy nebudou před ním chráněny, ale zcela zadarmo jím budou zlikvidovány. Dovolím si zkráceně odcitovat ze čtvrtletníku NPŠ (Šumava, podzim 2005): „... bez ohledu na zónaci bude dána přednost tomu, aby i zde kůrovec „zapracoval“ a zlikvidoval tyto nepřírozené porosty. Jistě, po přechodnou dobu by to nevypadalo nejlépe, avšak velkoplošný žír by mohl být z hlediska ochrany přírody vhodnou cestou nastartování přírodních procesů čili obnovy přirozenějších porostů, než jsou dnešní smrkové plantáže.“

Autor článku ještě poznamenává: „... přitom se jedná výhradně o vědecký problém, do kterého nemají co mluvit politici nebo obecní představitelé. Pokud tak činí, dávají najevo jen svoji omezenost.“ Je zřejmé, že takýto nadřazený přístup nemohl na Šumavě vést ke klidu, dohodě a spolupráci

S tím, že likvidaci lesa je schopen kůrovec zajistit rychle, mají lesníci staleté zkušenosti a není o tom pochybností. Horší je to s obnovou lesa bez pomoci člověka, kde jsou zkušenosti jen pár desítek let, což je v životě lesa nepodstatná doba. Někde obnova lesa probíhá rychleji, jinde pomaleji a někde neprobíhá vůbec. Také se někdy argumentuje úspěšností obnovy v lokalitách, kde se po polomech z let 1985-86 prováděla intenzivní podsadba několika miliony sazenic (Velká a Malá Mokrůvka), neboli tam, kde člověk již přírodě pomohl.

A pokud není něco vyzkoušeno a řádně ověřeno, jedná se o experiment.

Národní park Šumava se svojí rozlohou 68.000 ha však není vědeckou laboratoří pro naplnění uspokojení z vědecké práce několika desítek vědců, ale bydlí v něm několik tisíc obyvatelů a nacházejí v něm radost a potěšení z přírody i sportu ročně téměř dva miliony občanů, kteří by měli mít právo „do toho mluvit“. A zcela jistě jim není jedno, že se jim na základě vědeckého experimentu na převážné ploše NP změní kdysi proklamovaná Zelená střecha Evropy na experimentální vědeckou laboratoř, kde vše je sice zatím „... hnědé, ponuré, mrtvé... některé stromky nejsou ještě vidět... ale... za takových deset let, což v životě lesa není žádná doba, to bude vypadat úplně jinak.“ (Citace ze současného tisku.)

Je pravdou, že deset let v životě lesa jistě není žádná dlouhá doba, ale v životě lidském ano. A připojíme-li k tomu další skutečnost, že v podmínkách suchého horského lesa může být smrk ve stáří 20-30 let pořád jen dva metry vysoký, naskytne se otázka, zda je správné, že jedním zákonem se pro celou generaci může změnit většina území národního parku. V současné době je na Šumavě již hodně míst, kde může každý návštěvník nejen zhlédnout, ale i v parném létě si i vyzkoušet, co to je „divočina“. Každý, kdo prosazuje „romantickou divočinu“, si může v úmorném vedru vyzkoušet, jaké potěšení přináší chůze např. z Předělu na Poledník mezi suchými stromy a pařezy bez jediného stinného místa - a to v lokalitě, kde stával ještě před nedávnem z obou stran cesty vzrostlý les poskytující návštěvníkům stín, chladivé prostředí a pohodu..

Navrhovaná „divočina“ zcela změní nejen vzhled krajiny, ale bude změnou i pro rostliny a živočichy. Dá se předpokládat, že poznamená klima vyššími teplotami a sníženou vlhkostí, stejně jako sníženou schopností krajiny udržet vodu. Méně zelených stromů poznamená schopnost lesů vázat oxidy dusíku a „vyrábět“ kyslík.

Národní park Šumava již bereme i přes nevyřešené problémy jako samozřejmost. Málo se však ví o

tom, že Šumava (podle zprávy Mezinárodního svazu ochrany přírody – UICN, 2003, str. 109) vlastně vůbec neměla být národním parkem, protože tím mohou být podle platné české legislativy jen „rozsáhlá území, jedinečná v národním či mezinárodním měřítku, jejichž značnou část zaujímají přirozené nebo lidskou činností málo pozměněné ekosystémy.“ A to zcela jistě nebyly v době zakládání parku byť překrásné, ale převážně monokulturní lesy osídlené Šumavy, podstatně poznamenané staletou činností původních obyvatelů. Zmiňovaná zpráva se dokonce zmiňuje o tom, že NP Šumava by měl správně místo dnešní II. kategorie UICN (kde je i nejstarší světový Yellowstone park v USA z roku 1872) patřit do IV. nebo V. kategorie, ve které jsou dnešní Krkonoše. Návrh na převedení ze druhé kategorie do jiné však okamžitě vyvolal křik o ztrátě kreditu a hodnoty NPS, kam již nikdo nebude chodit, o možnosti udělených pokut od UICN atd. Skutečností je, že mezinárodní kategorie národních parků nevyjadřují žádné pořadí významnosti a důležitosti, ale pouze místo, kam svými podmínkami park patří, a zařazení parku do určité kategorie je věcí jen a jen příslušného státu. Je to problematika, do které UICN nemá právo zasahovat a ani zasahovat nehodlá.

Stejně je to i s tolik žádanou a kýženou bezzásahovou divočinou, kterou naše legislativa nezná. Divočinu (Wilderness), podle UICN kategorie Ib, představují rozsáhlé oblasti přírodní či jen lehce pozměněné země, která si uchovala svůj přírodní charakter, bez trvalého nebo významného osídlení. Což také v žádném případě neodpovídá šumavským podmínkám. Tímto komentářem jsem chtěl poukázat na skutečnost, jak lze prakticky dosáhnout čehokoli a zlegalizovat všechno, jen to chce jít tvrdě za svým cílem.

Novelizace prý údajně umožní veřejnosti větší přístupnost NPS. Nic takového však v zákoně není konkrétně formulováno a návštěvníkům zajištěno. Skutečností naopak je, že místo 18 omezených činností je jich v novelizaci 36.

Také se opět zřizují tzv. „klidová území“, která, i když byla již jednou soudem zrušena, budou další kategorií parku, kam návštěvníkům bude mimo vyhrazené cesty vstup zakázán. Spolu s formulací § 64 „... hrozí-li poškozování území ... zejména nadměrnou návštěvností ... může orgán ochrany přírody přístup do těchto oblastí omezit, nebo zakázat“ je zřejmá křehkost přístupu do každé povolené lokality. Například bude-li zpřístupněn Modrý sloup Luzenským údolím, dá se předpokládat, že se tam natěšení turisté nahnou, tu či jinde pošlapou trávu mimo stezku a omezení vstupu může být jen otázkou času. Jinými slovy nejde o to, které území bude milostivě nově otevřeno, ale o citaci zákona, která může - jen a jen podle názoru orgánu přírody - všechno povolené šmahem omezit nebo zavřít.

Nově zřízená klidová území, rozšíření členění stávajících zón ochrany přírody ze tří na čtyři, zavedení tzv. dílčích ploch a návrh, že do konkrétní zóny může být zařazeno i území, které podmínky této zóny nespĺňuje, udělá z řídicích aktů parku nepřehledný guláš.

Zvětšený rozsah divočiny může zkomplikovat i bezpečnost návštěvníků. Již v současné době lemují turistické cesty četné suché stromy, které jsou čas od času z bezpečnostních důvodů káceny, zkracovány a následně upravovány motorovou pilou tak, aby podle bavorského vzoru vytvářely dojem rozštípaných kmenů a pařezů a vytvořily tu správnou kulisu pro divadlo „divočiny“. Při navrhovaném zvětšení rozsahu „divočiny“ na většině území parku se dá logicky předpokládat, že toto objektivní nebezpečí pádu suchých stromů se podstatně zvětší, zvláště když podle novelizace bude za svoji bezpečnost zodpovídat každý návštěvník sám. V horském prostředí, kde se počasí i vítr může změnit z hodiny na hodinu, se pohodový výlet v důsledku nebezpečí od padajících suchých stromů snadno změní v hororovou záležitost.

O část svých kompetencí přijdou i obce a Rada NPS, se kterými se dosud řada klíčových dokumentů musela dohodnout (plán péče, návštěvní řád, zónace), kdežto novelizace ukládá pouhé projednání, což je zcela bezvýznamná povinnost. Z Rady národního parku, jejíž členy s výjimkou zástupců obcí jmenuje ředitel parku, se tak stane debatní klub bez jakýchkoliv kompetencí.

V novelizaci není zmíněna konkrétní podpora udržitelného rozvoje šumavských obcí, zejména těch,

kteří jsou svými sídly na území parku. Bývalý, nejdéle sloužící ředitel národního parku Bavorský les Karl Friedrich Sinner v roce 2004 na jednom z jednání na české straně hranice prohlásil, že si nedovede představit realizaci nějaké zásadní změny podmínek v jejich parku bez souhlasu Komunálního výboru bavorských obcí. Vždycky prosazoval jako trvalý úkol intenzivní komunikaci s obcemi jako rovnocennými partnery k získání a udržení vzájemné důvěry (viz čtvrtletník Šumava, podzim 2004).

Zásadním problémem, na který bylo ministerstvo často upozorňováno, ale který byl z důvodů rozdílných názorů přehlížen, je vliv zelených lesů na klima krajiny. Důležitost této problematiky oživilo loňské suché léto, za kterého se problémy s vodou projeví nejen v níže položených obcích české republiky, ale i na území obcí NPŠ.

Problémem vlivu lesů na klima krajiny se 5. ledna letošního roku zabývala i konference v Plzni, pořádaná z.s. Hnutí Život. Svoje příspěvky proneslo několik profesorů a dalších odborníků, kteří se nijak netajili tím, že i ve světě jsou na úlohu lesa v hydrologii rozdílné názory, nad kterými zůstává rozum stát. Např. stanovisko, že tmavý povrch severských lesů absorbuje tolik sluneční energie, že tím ohřívá planetu, dokonce vrcholí do absurdních závěrů, že odlesnění v globálním měřítku vede k potřebnému ochlazení klimatu. Není potom divu, když někteří vědci, vyznavači suchého lesa, k problematice zadržování vody na Šumavě prohlásí, že „i když to selský rozum nebere, suchý les zadržuje vodu stejně, jako les zelený“ a že ani stoprocentní vykácení horského povodí nemá vliv na jeho hydrologický stav.

Naštěstí, jak bylo také předneseno, sešli se v roce 2015 v belgickém Leuvenu i vědci zastávající jiný názor, kteří potvrdili staré zkušenosti, že lesy regulují koloběh vody i klima nejen v regionálním, ale i v globálním měřítku. V Plzni se přítomní vědci a odborníci shodli na tom, že odlesnění kopců a hor, stejně jako suchý les, přispívají k dlouhodobému vysušování krajiny a naopak zelené lesy pomáhají k zásobování podzemních vod. A zaplaťpánbůh platí staré pravidlo, že stromy jsou schopné vázat uhlík a díky fotosyntéze přijímají oxid uhličitý, redukuje jej vodíkem a do atmosféry uvolňují kyslík. Stejně tak bylo konstatováno, že platí „koloběh vody v přírodě“, jak jsme se kdysi učili v obecné škole.

Žijeme v době, kdy nejen na každou stavbu a podobnou činnost v krajině, ale i na novou turistickou cestu se dělá EIA, neboli posouzení vlivu na životní prostředí a přírodu. Existence té či oné rostliny či brouka na staveništi dokáže oddálit o deset let realizaci potřebné objízdny komunikace, která by odvedla provoz zamořující obydlená území s dětskými hřišti, školkami a jeslemi. Na zničení dvou milionů stromů na území NPŠ nebyla žádná EIA potřebná, stačilo přesvědčení a nadšení nepodstatné části populace, prosazující „divočinu“. A zánik dalších milionů stromů legalizuje zcela oficiálně novela zákona, a to bez stanovení jakékoliv odpovědnosti.

Novela zákona 114/1992 Sb. je v současné době projednávána ve výborech, čeká na druhé čtení v parlamentu a její osud je plně v rukou poslanců.

Je dokumentem, který ve svém dopadu na přírodu Šumavu nemá zatím srovnání. V době, kdy bude možno vyhodnotit její skutečné důsledky na přírodu národního parku Šumava a vyvodit z toho závěry, již nebude koho ani chválit, ani soudit, protože hlavní aktéři již budou chybět.